

Pensjonistforbundet

Sept
2023

Pensjonisters levekår 2023

ØKONOMI, PENSJON, SKATT, KJØPEKRAFT OG BOSITUASJON

«Realverdien av alderspensjonen fra folketrygden har svekket seg med 0,3 prosent i gjennomsnitt per år de siste 10 årene. Pensjonistene får dermed mindre igjen for pensjonsinntekten nå enn for ti år siden.»

Pensjonisters levekår 2023

Sammendrag

- 1 029 300 personer mottar alderspensjon fra folketrygden. Blant disse er 802 700 personer født i 1953 eller tidligere (78 prosent), og får pensjon beregnet etter «gammelt» regelverk. 226 600 personer er født i 1954 eller senere (22 prosent), og får pensjonen beregnet med en kombinasjon av «gamle» og «nye» regler. (kilde: NAV juni 2023)
- 22,2 prosent av kvinner og 46,4 prosent av menn startet uttaket av alderspensjon fra folketrygden før fylte 67 år. 97,9 prosent av kvinner og 97,5 prosent av menn startet uttaket av pensjonen før fylte 70 år. (kilde: NAV juni 2023)
- Alderspensjon fra folketrygden økte med 8,54 prosent fra 1. mai 2023, noe som gir en årsvekst på 6,91 prosent. Hadde den gamle reguleringsmetoden vært brukt ville veksten vært 5,61 prosent fra 1. mai, og årsveksten ville vært 4,93 prosent.
- I 2022 ble prisveksten 5,8 prosent, og den nominelle veksten i alderspensjon var 4,12 prosent. Realveksten ble -1,6 prosent. 2022 og 2023 sett under ett gir en svak realnedgang på -0,2 prosent for alderspensjonistene, gitt en anslått prisvekst på 5,4 prosent i 2023.
- Lønnstakere har hatt en beskjeden gjennomsnittlig reallønnsvekst på kun 0,2 prosent i perioden 2013-2023. For alderspensjonister har det imidlertid vært negativ vekst. Realverdien av alderspensjonen fra folketrygden har svekket seg med 0,3 prosent i gjennomsnitt per år de siste 10 årene. Pensjonistene får dermed mindre igjen for pensjonsinntekten nå enn for ti år siden.
- Til tross for en høyere realvekst i *prosent* har de enslige minstepensjonistene målt i *antall kroner* kun fått litt over halvparten av realveksten til en lønnstaker med en gjennomsnittlig årslønn.
- Andelen aleneboende minstepensjonister med lavinntekt var 78 prosent i 2021. Det vil si en samlet inntekt under fattigdomsgrensen (EU60-nivå).
- Antallet institusjonsplasser har gått noe ned i perioden 2018 til 2022, mens antallet innbyggere 80 år og eldre økt. Nedgangen i andelen over 80 år på institusjon betyr ikke at behovet for institusjonsopphold har gått ned, men at tilbudet er begrenset som følge av manglende vekst i institusjonsplasser.
- Andelen av pensjonistene som har gjeld har vært økende de siste ti årene. I 2012 hadde 49,6 prosent av de 67 år eldre gjeld, mens andelen var økt til 59,8 prosent i 2021.

Innledning

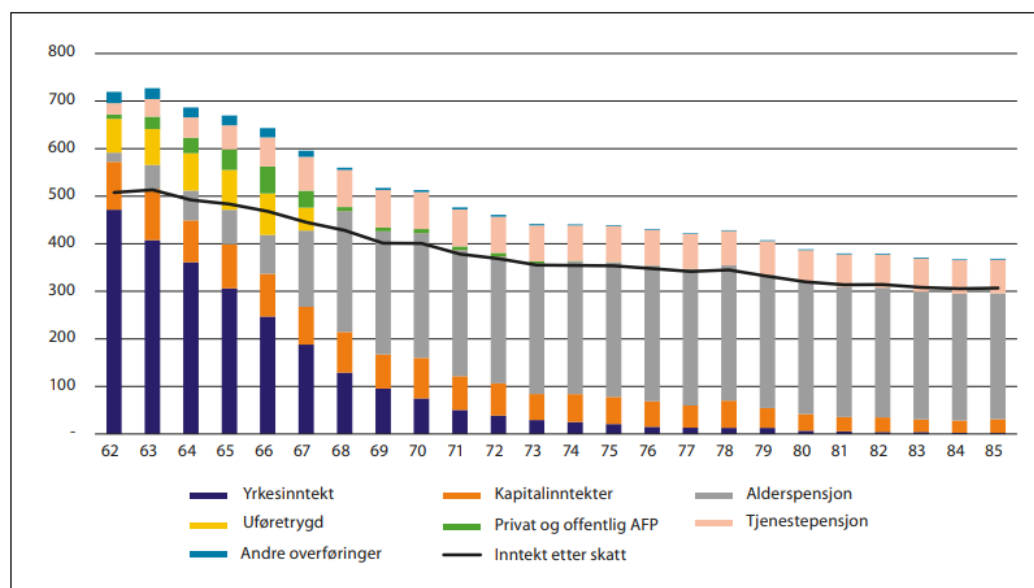
Alderspensionister er en mangfoldig gruppe. Økonomiske, utdannings- og helsemessige forskjeller blant yrkesaktive, tas med inn i pensjonisttilværelsen. Man slutter ikke å være ufør, selv om man slutter å motta uføretrygd. Og man blir ikke bedre økonomisk stilt den dagen man blir pensjonist. Pensjonsordningene gir i beste fall om lag to tredeler av tidligere lønn, og mange har langt mindre enn det.

Alderspensionen fra folketrygden er grunnmuren i pensjonssystemet vårt. Den er avgjørende i å sikre at alle får en alderspensjon. Men den har ikke et tilstrekkelig minstenivå til å forhindre fattigdom blant eldre. Minsteytelsene ligger under fattigdomsgrensen (EU60), og slik bør det ikke være.

For ansatte i privat sektor spares det gjerne mer i tjenestepensjon i yrker med høy lønn, enn lavtlønnsyrker som ofte kun har obligatorisk tjenestepensjon. Inntektsforskjeller i yrkesaktiv alder kan forsterkes inn i pensjonisttilværelsen, dersom kompensasjonsgraden¹ er høyere for høytlønnte enn lavtlønnte. Det er også betydelige kjønns- og aldersforskjeller blant pensjonister. For eksempel er 72,6 prosent av mottakerne av AFP fra privat sektor menn, og 27,4 prosent er kvinner. 46 prosent av kvinner over 85 år mottar minstepensjon, mens det kun er 4 prosent av kvinner mellom 67 og 69 år.

Det er viktig å se både helheten og de individuelle forskjellene når pensjonistenes levekår skal vurderes. Figur 1 viser at en pensjonist i gjennomsnitt mottar; alderspensjon fra folketrygden, offentlig tjenestepensjon, privat tjenestepensjon, AFP, kapitalinntekter, leieinntekter og lønn. Men i praksis er det noen få som får det meste av mange av disse inntektskildene. Mange lever kun av alderspensjon fra folketrygden, spesielt blant de eldre årskullene.

Figur 1: Gjennomsnittlig inntekt for personer 62 – 85 år i 2021.

Figur 4.1 Samansetjing av gjennomsnittleg samla inntekt for personar 62–85 år i 2021. Tusen kroner

Kilde: Meld. St. 20 (2022-2023), side 15.

¹ Kompensasjonsgrad er hvor stor andel pensjonen utgjør av tidligere inntekt.

Antall alderspensjonister og gjennomsnittlig pensjon

I juni 2023 var det 1 029 300 personer som mottok alderspensjon fra folketrygden. Blant disse er 802 700 personer født i 1953 eller tidligere (78 prosent), og får pensjon beregnet etter «gammelt» regelverk. 226 600 personer er født i 1954 eller senere (22 prosent), og får pensjonen beregnet med en kombinasjon av «gamle» og «nye» regler. 13,4 prosent av alle alderspensjonistene mottok minstepensjon. Blant dem født i 1954 eller senere mottok 28,7 prosent garantipensjon. (Kilde: NAV)

Tabell 1: Andelen av befolkningen som er 67 år eller eldre i de ulike fylkene.

	Andel 67 år og eldre
Oslo	11,4 %
Rogaland	14,0 %
Viken	16,1 %
Landsgjennomsnitt	16,2 %
Vestland	16,3 %
Agder	16,4 %
Trøndelag	16,6 %
Troms og Finnmark	17,4 %
Møre og Romsdal	18,5 %
Vestfold og Telemark	18,9 %
Nordland	19,6 %
Innlandet	20,7 %

Oslo skiller seg ut med kun 11,4 prosent av befolkningen som er 67 år eller eldre. For landet som helhet ligger andelen på 16,2 prosent, mens det i Innlandet er høyest andel med 20,7 prosent.

Gjennomsnittlig alderspensjon fra folketrygden

Gjennomsnittlig alderspensjon fra folketrygden er 24 637 kroner per måned (295 644 kroner i året). For kvinner er gjennomsnittlig alderspensjon 22 513 kroner per måned (270 156 kroner i året). For menn er gjennomsnittlig alderspensjon 26 849 kroner per måned (322 188 kroner i året).

Menn har i gjennomsnitt 19,3 prosent høyere alderspensjon fra folketrygden enn kvinner.

Tabell 1 og 2 nedenfor viser gjennomsnittlig månedlig alderspensjon for ulike aldersgrupper for henholdsvis kvinner og menn. Med unntak av gruppen 62-66 år så er det svært jevn gjennomsnittspensjon blant kvinner i de ulike aldersgruppene, mens forskjellene er noe større blant menn. En forklaring kan være at en større andel menn i aldersgruppene som nå befinner seg i gruppene 67-69 år og 70-74 år har startet pensjonsuttaket tidligere enn eldre årskull. Tidlig uttak av pensjonen gir livsvarig lavere månedlig pensjon. Tabell 3 viser at 28 prosent av menn per juni 2023 startet uttaket av pensjon før fylte 63 år, mens det gjaldt 10,8 prosent av kvinner. Før fylte 67 år hadde 46,4 prosent av menn, og 22,2 prosent av kvinner startet uttaket av alderspensjonen fra folketrygden.

Tabell 2: Gjennomsnittlig månedlig pensjon for kvinner, i ulike aldersgrupper.

Kvinner	Gjennomsnittlig månedlig pensjon fra folketrygden	Prosent av gjennomsnittlig pensjon
I alt	22 513	100 %
62-66 år	17 850	79 %
67-69 år	22 483	100 %
70-74 år	22 927	102 %
75-79 år	23 193	103 %
80-84 år	22 512	100 %
85+ år	22 267	99 %

Kilde: NAV

Tabell 3: Gjennomsnittlig månedlig pensjon for menn, i ulike aldersgrupper.

Menn	Gjennomsnittlig månedlig pensjon fra folketrygden	Prosent av gjennomsnittlig pensjon
I alt	26 849	100 %
62-66 år	21 430	80 %
67-69 år	25 083	93 %
70-74 år	26 432	98 %
75-79 år	29 461	110 %
80-84 år	29 564	110 %
85+ år	27 905	104 %

Kilde: NAV

Tabell 4: Prosentandel som mottar alderspensjon fra folketrygden etter alder. Juni 2023.

Alder	Kvinner	Menn
62	10,8	28,0
63	13,8	32,0
64	16,3	37,7
65	19,5	42,2
66	22,2	46,4
67	88,0	89,6
68	97,0	96,1
69	97,9	97,5
70	98,9	99,1
71	99,0	99,3
72	99,2	99,6
73	99,1	99,7
74	99,1	99,6
75	99,5	99,9

(Kilde: NAV)

Tjenestepensjon og AFP

Innskuddspensjon

Ved utgangen av 2022 var det 94 500 alderspensjonister med innskuddspensjon under utbetaling. Samlet ble det utbetalt om lag 2,8 milliarder kroner. (Kilde: Finans Norge). Det gir en gjennomsnittlig utbetaling på om lag 29 600 kroner per pensjonsmottaker.

Antallet alderspensjonister med utbetaling fra en innskuddsordning har økt fra 79 300 ved utgangen av 2020, til 84 900 i 2021, og til 94 500 i 2022.

Tabellene nedenfor viser årlig bruttoavkastning i de anbefalte innskuddspensjonsporteføljene hos de to største pensjonsleverandørene, DNB og Storebrand i perioden fra 2017 og frem til 30. juni 2022, for en person som var 70 år i starten av perioden. Alderen på vedkommende er avgjørende da aksjeandelen i de anbefalte porteføljene trappes ned ved økt alder. Yngre kunder med en annen aksjeandel vil derfor ha opplevd en annen utvikling i samme periode.

Tabell 5: Anbefalt portefølje innskuddspensjon i DNB, 70 år gammel kunde i 2016. Årlig bruttoavkastning, før forvaltningskostnader:

2017	2018	2019	2020	2021	2022 pr. 30.6	Gjennomsnittlig avkastning per år
8,0 %	-2,2 %	12,8 %	5,4 %	6,8 %	-7,6 %	4,3 %

Tabell 6: Anbefalt portefølje innskuddspensjon i Storebrand, 70 år gammel kunde i 2016. Årlig bruttoavkastning, før forvaltningskostnader:

2017	2018	2019	2020	2021	2022 pr. 30.6	Gjennomsnittlig avkastning per år
6,8 %	-0,4 %	8,0 %	6,1 %	6,2 %	-4,0 %	4,4 %

Fripoliser

Om lag 300 000 pensjonister har en fripolise under utbetaling, som er under forvaltning av et av de fem livselskapene; Storebrand Liv, DNB Liv, Nordea Liv, Sparebank 1 Forsikring og Gjensidige Pensjonsforsikring. I tillegg er det om lag 300 000 øvrige kunder som ikke har nådd alder for utbetaling. En særlig utfordring ved fripoliser forvaltet i livselskap er at de har fått svært lav eller ingen oppregulering av de årlige utbetalingene over lenger tid. Pensjonistforbundet har gjennom flere år fulgt utviklingen, og viser i vår rapport «Kundenes fripoliseregnskap 2022» at kundenes andel av overskuddene de siste fem årene har vært 1,73 prosent til sammen, hos disse livselskapene. I samme periode har prisveksten vært 16,4 prosent. Disse personene har fått en kraftig svekkelse av kjøpekraften fra sin fripolise.

AFP fra privat sektor

Det var 118 900 personer som mottok AFP fra privat sektor per juni 2023. 72,6 prosent menn og 27,4 prosent kvinner. Gjennomsnittlig årlig beløp var 69 800 kroner i 2022. AFP i privat sektor er en livsvarig ytelse.

Offentlig tjenstepensjon

Offentlig tjenstepensjon følger de samme oppreguleringsreglene som alderspensjon fra folketrygden. Vi kommer nærmere inn på kjøpekraftsutviklingen for alderspensjon fra folketrygden senere. Ved utgangen av 2022 var det 180 749 mottakere av alderspensjon 67 år eller eldre fra Statens pensjonskasse (SPK), 167 517 mottakere i KLP og 30 782 mottakere hos Oslo Pensjonsforsikring. Samlet utgjør dette rett i overkant av 379 000 pensjonsmottakere. (kilde: Rapport fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe 30. mai 2023). I tillegg kommer mottakere fra kommuner med egen pensjonskasse, som ikke er inkludert i disse tallene.

AFP fra offentlig sektor

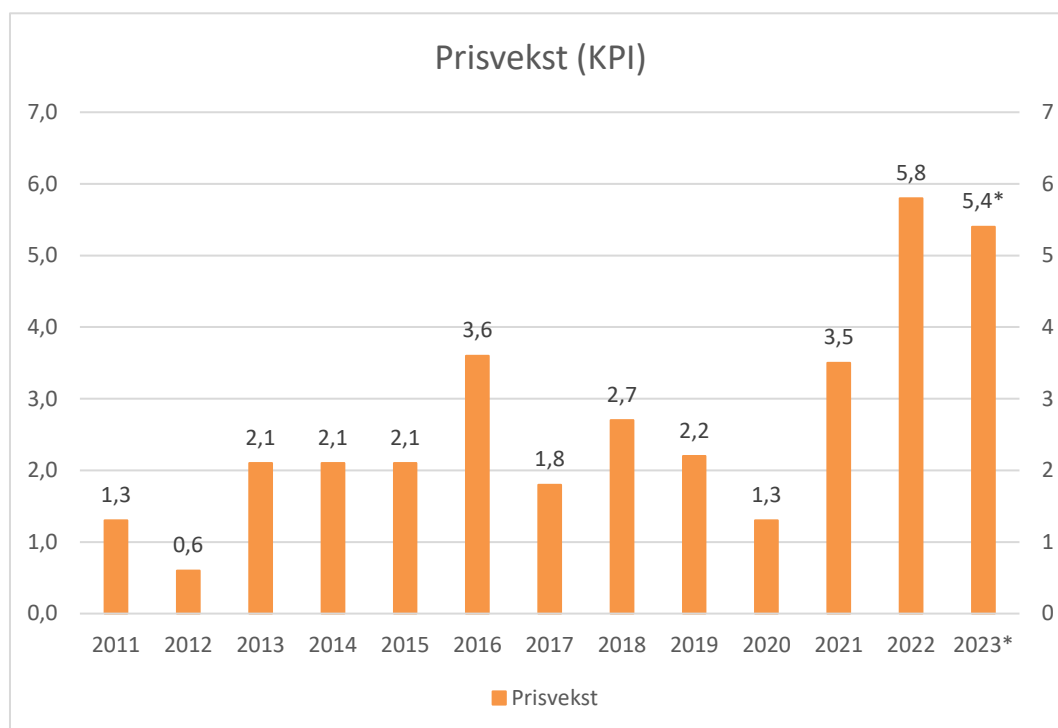
AFP i offentlig sektor er for årskullene født i 1962 eller tidligere en tidligpensjonsordning som kan mottas tidligst fra 62 år, og frem til senest 67 år. For årskullene født i 1963 og senere vil AFP være en livsvarig ytelse på linje med AFP fra privat sektor, men ingen mottar dette per 2023. 1963-kullet vil være det første årskullet omfattet av ny AFP og kan tidligst starte uttaket i 2025.

Ved utgangen av 2022 var det 10 980 mottakere av AFP i Statens pensjonskasse (SPK). 13 242 mottakere av AFP i KLP, og 1 141 mottakere i Oslo Pensjonsforsikring (OPF). Samlet utgjør dette 25 363 personer. (kilde: Rapport fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe 30. mai 2023). I tillegg kommer AFP-mottakere fra kommuner med egen pensjonskasse, som ikke er inkludert i disse tallene.

Kjøpekraftsutvikling for alderspensjonen fra folketrygden

Etter flere år med relativt lav prisvekst, tok prisveksten for alvor fart i 2022. Se figur 2. Økte priser på blant annet strøm, drivstoff og mat bidro til en kraftig realinntektsnedgang på 1,6 prosent for pensjonistene i 2022. Matprisene er noe av det som har bidratt mest til å trekke opp prisveksten. I august 2023 lå matprisene 20 prosent høyere enn samme måned to år tidligere (kilde: SSB).

Figur 2: Prisvekst 2011 - 2023

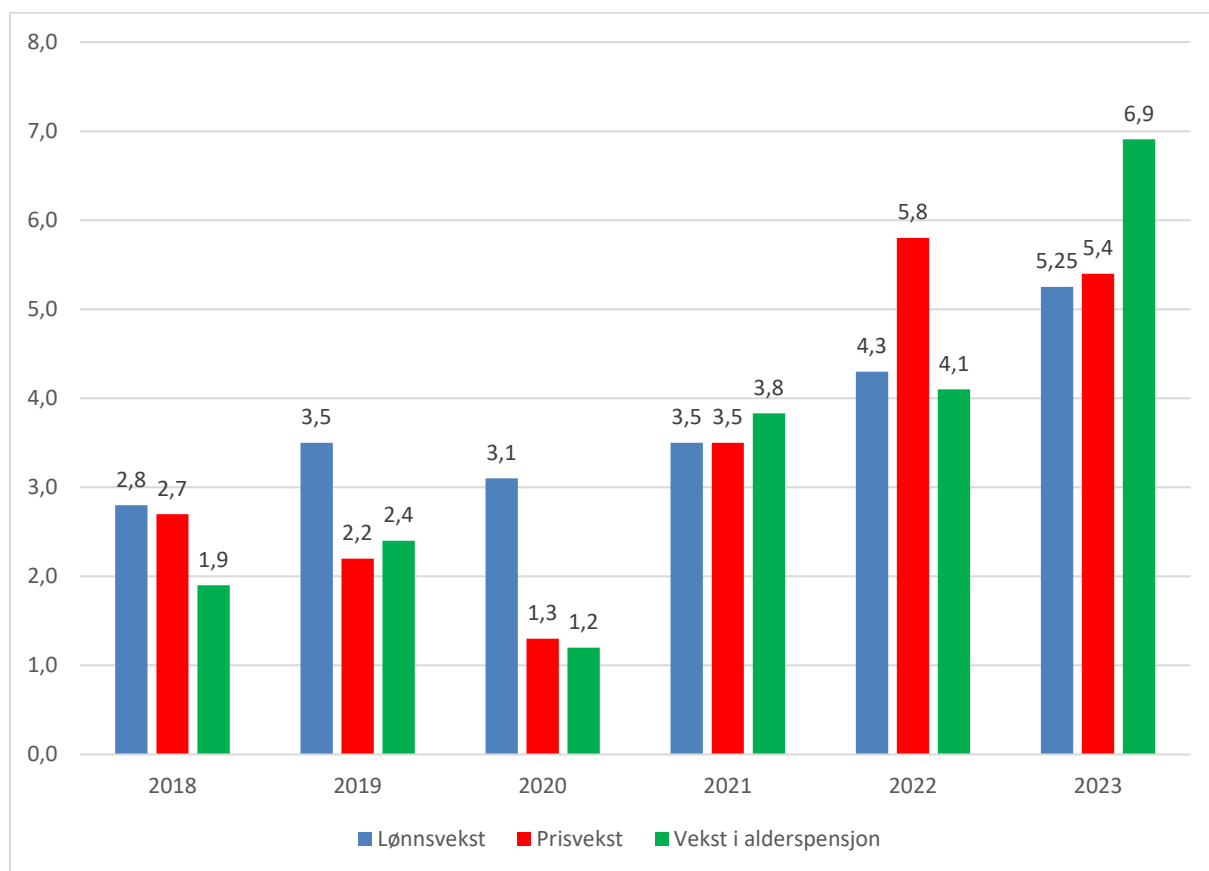
Kilde: SSB og Revidert nasjonalbudsjett 2023

Stortinget vedtok våren 2022 å regulere alderspensjon fra folketrygden i takt med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten. Den nye reguleringsmetoden bidrar til å dempe prissjokkets effekt på pensjonistenes realvekst, sammenlignet med dersom den gamle metoden med regulering lik lønnsvekst fratrukket 0,75 prosent hadde vært gjeldende.

Lønnsveksten ble i revidert nasjonalbudsjett 2022 anslått til 3,7 prosent, mens prisveksten ble anslått til 3,4 prosent. Gjennomsnittet av lønns- og prisveksten var 3,55 prosent. I tillegg ble det kompensert for halvparten av avviket mellom anslått og faktisk lønnsvekst fra 2021, noe som gav 0,55 prosentpoeng tillegg, og løftet årsveksten av alderspensjon til 4,12 prosent.

I 2022 ble imidlertid både lønns- og prisveksten betydelig høyere enn hva som var forventet da trygdeoppjøret ble gjennomført i mai 2022. Når året var over viste det seg at lønnsveksten ble 4,3 prosent og prisveksten ble hele 5,8 prosent. Dermed var det et positivt avvik på 0,6 prosentpoeng på lønnsveksten og 2,4 prosentpoeng på prisveksten som ble tillagt den forventede lønns- og prisveksten i trygdeoppjøret i 2023.

Figur 3: Lønns- pris- og pensjonsvekst 2018 – 2023. Prosentvis endring fra fjoråret.

Den høye prisveksten i 2022 ble dermed delvis kompensert gjennom pensjonsreguleringen i 2023. Det ga en relativt høy nominell vekst, hvor alderspensjon fra folketrygden økte med 8,54 prosent fra 1. mai, noe som gir en årsvekst på 6,91 prosent. Hadde den gamle reguleringsmetoden vært brukt ville veksten vært 5,61 prosent fra 1. mai, og årsveksten ville vært 4,93 prosent.

Positiv realvekst i 2023 – men ikke nok for å veie opp for 2022

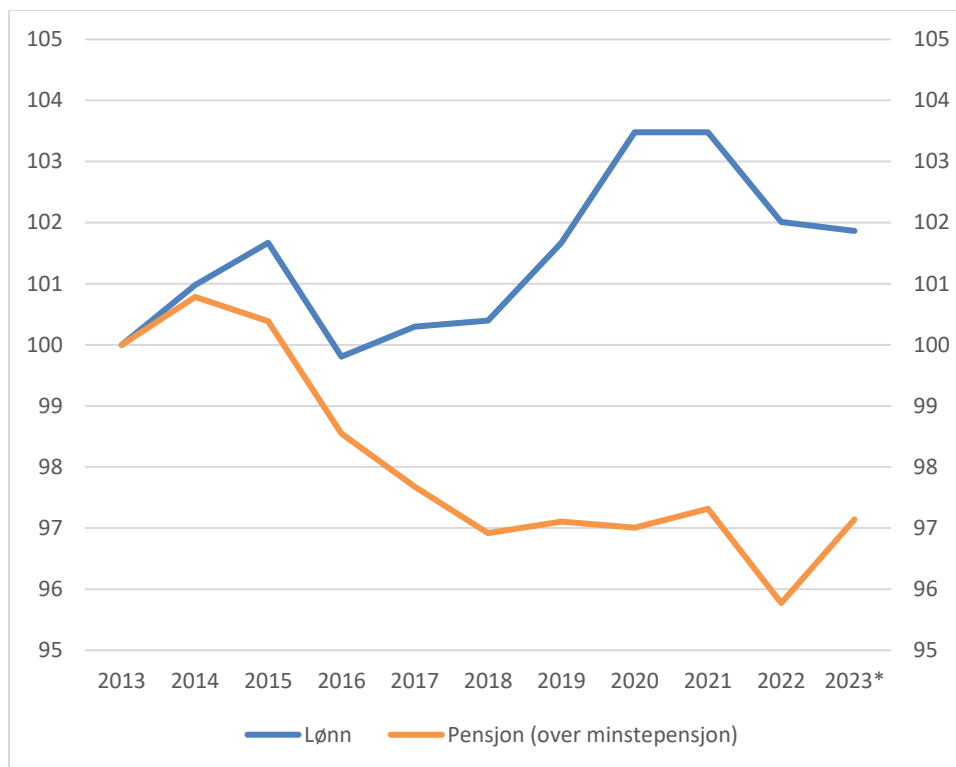
2023 utpeker seg som et år med en høy nominell vekst i alderspensjon på 6,9 prosent. Prisveksten ble av regjeringen anslått til 5,4 prosent i revidert budsjett 2023, mens SSB i september anslår en prisvekst på 5,8 prosent. Realveksten anslås dermed å bli fra 1,0 til 1,4 prosent.

I 2022 ble prisveksten 5,8 prosent, og den nominelle veksten i alderspensjon var 4,12 prosent. Realveksten ble -1,6 prosent.

2022 og 2023 sett under ett gir en svak realnedgang på -0,2 prosent for alderspensjonistene, gitt en anslått prisvekst på 5,4 prosent i 2023.

Pensjonistene er inntektstapere siste 10 år

Figur 4: Realverdien av lønn og pensjon over minstenivået 2013-2023. Indeks 2013 = 100.

**2023 er basert på anslått lønns- og prisvekst fra revidert nasjonalbudsjett 2023.*

Lønnstakere har hatt en beskjeden gjennomsnittlig reallønnsvekst på kun 0,2 prosent i perioden 2013-2023. For alderspensjonister har det imidlertid vært negativ vekst. Realverdien av alderspensjonen fra folketrygden har svekket seg med 0,3 prosent i gjennomsnitt per år de siste 10 årene. Pensjonistene får dermed mindre igjen for pensjonsinntekten nå enn for ti år siden.

Gjennomsnittlig lønn og pensjon

- Gjennomsnittlig årslønn anslås til 668 000 kr i 2023. (SSBs tall for årslønn i 2022 oppjustert med forventet lønnsvekst på 5,25 prosent i 2023).
- Gjennomsnittlig alderspensjon fra folketrygden anslås til 288 000 kroner i 2023. (NAV's tall for gjennomsnittlig årlig pensjon i 2022 oppjustert med 6,91 prosent vekst i 2023).

Metode for å måle pensjonistenes inntektsutvikling

Vi mener det bør gjøres et arbeid i å kartlegge pensjonistenes samlede inntektsutvikling, utover alderspensjon fra folketrygden, AFP og offentlig tjenestepensjon. Utviklingen av fripoliser og innskuddspensjon under utbetaling bør kartlegges nærmere.

Det kan være komplekst å måle inntektsutviklingen til pensjonister over tid. Som vist i artikkelen *Pensjonistenes inntektssituasjon og utvikling etter pensjonsreformen*, (Samfunn og Økonomi nr. 2 2022), kan ulike metoder for å beregne pensjonistenes inntektsvekst gi fullstendig ulike resultater. Pensjonistforbundet mener en fornuftig metode kan være å følge virkelige pensjonistenes skattestatistikk over en periode for å få et innblikk i den reelle inntektsutviklingen. Ved å trekke ut noen representative pensjonister med ulik sammensetning av pensjon, for eksempel fra offentlig og privat sektor, med eller uten AFP, med eller uten fripolise og/eller innskuddspensjon, så kan vi forhåpentligvis få et annet innblikk i utviklingen enn hva man får gjennom å kun se på median eller gjennomsnitt.

Skatt

Tabellene nedenfor viser hvordan skatteprosenten har endret seg i perioden fra 2018 til 2023, for noen forskjellige pensjonsinntekter. Pensjonene er oppregulert i takt med den årlige veksten i alderspensjon fra folketrygden under utbetaling. Skattesystemet kan enten forsterke eller motvirke kjøpekraftsutviklingen. Dersom skatteprosenten fra et år til det neste øker, vil skattesystemet redusere kjøpekraften, mens en reduksjon i skatteprosenten vil øke kjøpekraften av pensjonen. Tabellene nedenfor viser at skatteprosentene de siste seks årene har gått noe ned for de laveste pensjonsinntektene, mens for de midlere og høyere pensjonsinntektene har skatteprosenten økt noe i denne perioden. Pensjonister har et særskilt skattefradrag som sikrer at minstepensjonister uten andre inntekter ikke betaler inntektsskatt.

Tabell 7: Utvikling i skatteprosent for pensjon som var 220 000 kroner, før skatt, i 2018

	Pensjon	Pensjonsvekst	Skatt	Skatteprosent
2018	220 000	-	8 399	3,8
2019	225 280	2,40 %	8 353	3,7
2020	228 434	1,40 %	7 670	3,4
2021	237 114	3,80 %	6 875	2,9
2022	246 836	4,10 %	7 655	3,1
2023	263 868	6,90 %	6 160	2,3

Tabell 8: Utvikling i skatteprosent for pensjon som var 250 000 kroner, før skatt, i 2018

	Pensjon	Pensjonsvekst	Skatt	Skatteprosent
2018	250 000	-	19 930	8,0
2019	256 000	2,4 %	20 105	7,9
2020	259 584	1,4 %	19 898	7,7
2021	269 448	3,8 %	21 588	8,0
2022	280 495	4,1 %	23 259	8,3
2023	299 849	6,9 %	23 008	7,7

Tabell 9: Utvikling i skatteprosent for pensjon som var 350 000 kroner, før skatt, i 2018

	Pensjon	Pensjonsvekst	Skatt	Skatteprosent
2018	350 000	-	59 850	17,1
2019	358 400	2,4 %	60 945	17,0
2020	363 418	1,4 %	62 091	17,1
2021	377 228	3,8 %	65 989	17,5
2022	392 694	4,1 %	68 897	17,5
2023	419 790	6,9 %	75 402	18,0

Tabell 10: Utvikling i skatteprosent for pensjon som var 400 000 kroner, før skatt, i 2018

	Pensjon	Pensjonsvekst	Skatt	Skatteprosent
2018	400 000	-	78 550	19,6
2019	409 600	2,40 %	80 044	19,5
2020	415 334	1,40 %	81 456	19,6
2021	431 117	3,80 %	85 983	19,9
2022	448 793	4,10 %	89 711	20,0
2023	479 760	6,90 %	97 652	20,4

Tabell 11: Utvikling i skatteprosent for pensjon som var 500 000 kroner, før skatt, i 2018

	Pensjon	Pensjonsvekst	Skatt	Skatteprosent
2018	500 000	-	115 950	23,2
2019	512 000	2,40 %	118 238	23,1
2020	519 168	1,40 %	120 186	23,1
2021	538 896	3,80 %	125 968	23,4
2022	560 991	4,10 %	131 338	23,4
2023	599 700	6,90 %	140 227	23,4

Tabell 12: Utvikling i skatteprosent for pensjon som var 600 000 kroner, før skatt, i 2018

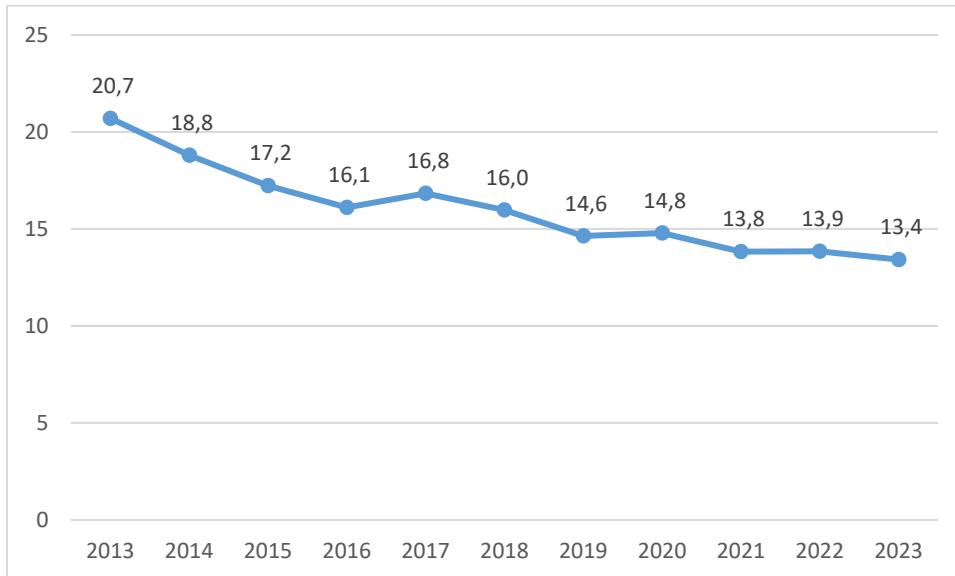
	Pensjon	Pensjonsvekst	Skatt	Skatteprosent
2018	600 000	-	150 009	25,0
2019	614 400	2,40 %	152 189	24,8
2020	623 002	1,40 %	155 185	24,9
2021	646 676	3,80 %	160 938	24,9
2022	673 189	4,10 %	169 935	25,2
2023	719 639	6,90 %	184 814	25,7

Minstepensjon

I juni 2023 mottok 13,4 prosent av alderspensjonistene minstepensjon. Det var 138 169 minstepensjonister, hvorav 115 541 kvinner og 22 628 menn. (kilde: NAV).

Andelen minstepensjonister har vært fallende de siste ti årene. I 2013 mottok 20,7 prosent av alderspensjonistene minstepensjon, mens i 2023 er andelen 13,4 prosent.

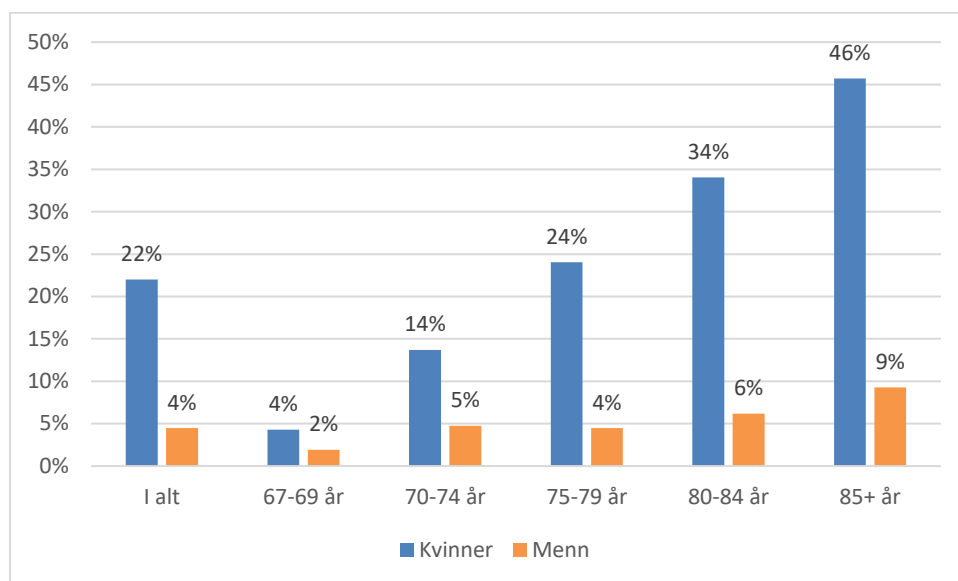
Figur 5: Andel med minstepensjon

Kilde: NAV. Statistikk per juni 2023.

Andelen med minstepensjon er imidlertid svært ujevnt fordelt med hensyn på kjønn og alder. Det er langt flere kvinner (22 prosent) enn menn (4 prosent) som mottar minstepensjon, og langt høyere andel minstepensjonister blant de eldre årskullene. Blant kvinner over 85 år mottar 46 prosent minstepensjon.

Figur 6: Andel med minstepensjon etter kjønn og alder

Kilde: NAV. Statistikk per juni 2023.

Minstepensjon for enslige

Minstepensjon for enslige (med opptjening etter gammelt regelverk) er 257 040 kroner per 1. mai 2023. Uten de ekstra løftene av minstepensjon for enslige som er gitt siden 2016 ville satsen vært 228 495 kroner per 1. mai 2023.

Minstepensjon for enslige er økt utover den årlige oppreguleringen med:

- 4 000 kr fra 1. september 2016
- 4 000 kr fra 1. september 2017
- 4 000 kr fra 1. september 2019
- 4 000 kr fra 1. mai 2021 (gitt med virkning fra 1. mai 2020)
- 5 000 kr fra 1. juli 2021
- 4 000 kr fra 1. januar 2023

Enslige med minstepensjon har hatt relativt høy prosentvis vekst. De er allikevel en utsatt gruppe, og har svært lav inntekt sammenlignet med resten av befolkningen. Til tross for en høyere prosentvis vekst enn lønnstakere, har de fått gitt vesentlig mindre målt i kroner.

Tabell 13: Realvekst for gjennomsnittlig lønnsnivå og enslig minstepensjonist

	2010	2022	Realvekst i prosent	Realvekst i kroner
Gjennomsnittlig årslønn	580 533	634 700	9,3 %	54 167
Minstepensjon enslig	198 272	230 170	16,1 %	31 898

*Alle tall er beregnet i 2022-kroner.

(Kilde: SSB og NAV)

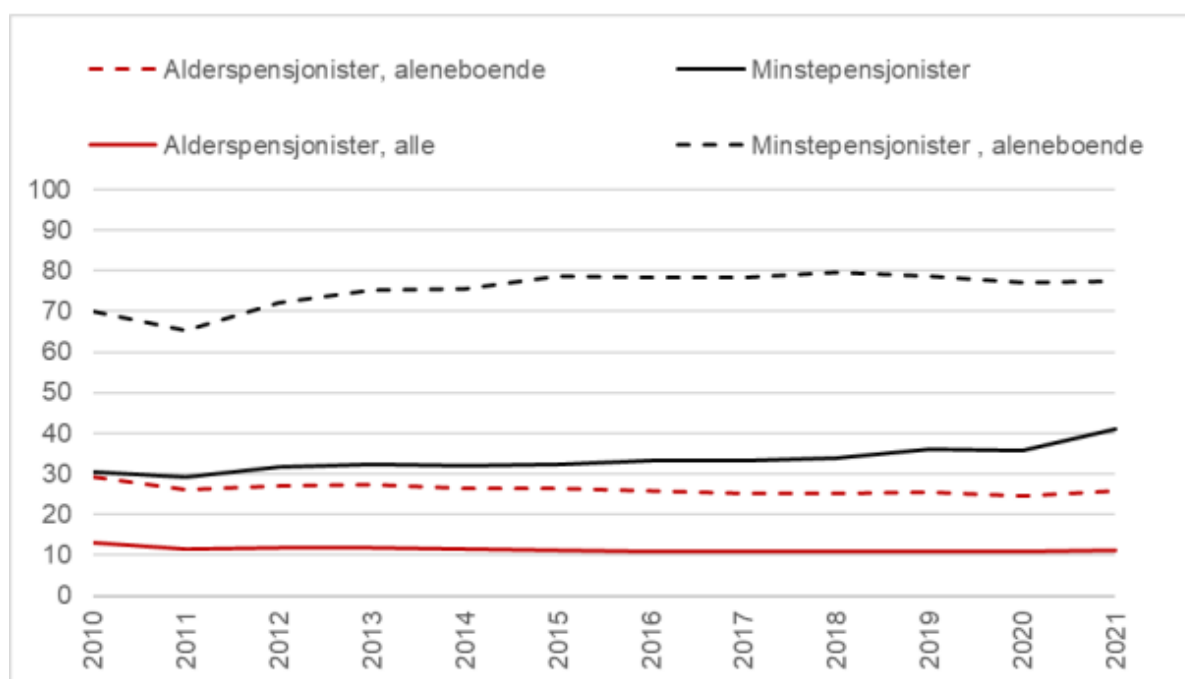
Enslige minstepensjonister har hatt en realvekst på 16,1 prosent i perioden 2010-2022, mens reallønnsveksten i samme periode har vært 9,3 prosent. Til tross for en høyere realvekst i *prosent* har

de enslige minstepensjonistene målt i *antall kroner* kun fått litt over halvparten av realveksten til en lønnstaker med en gjennomsnittlig årslønn.

Uten de ekstraordinære økningene på til sammen 25 000 kroner i perioden 2016 - 2023 ville det sett langt verre ut. Da ville realveksten vært kun 5 prosent i perioden, eller 9 853 kroner. At det gis ekstra løft, er med andre ord helt avgjørende for minstepensjonistenes økonomi. Pensjonsutvalget har i rapporten, *Et forbedret pensjonssystem* (NOU 2022:7), anbefalt at man ikke skal gi videre løft av minstepensjonen. Dette vil Pensjonistforbundet advare sterkt mot! Enslige minstepensjonister er overrepresentert på lavinntektsstatistikken, og uten ekstra løft vil inntektsforskjellene mellom lønnstakere og minstepensjonister øke langt mer enn vi har opplevd de siste årene. Pensjonsutvalget har foreslått å regulere minstepensjonene i takt med lønnsvekst *før uttak*. Vi vil minne om at en slik endring ikke gir noen forbedring for dem som allerede mottar minstepensjon i dag, og samtidig kun marginale forbedringer for dem med få år igjen til pensjonsalder.

- Andelen aleneboende minstepensjonister med lavinntekt var 78 prosent i 2021. Det vil si en samlet inntekt under fattigdomsgrensen (EU60-nivå).
- Ved utgangen av 2021 var det 88 000 enslige minstepensjonister. 74 000 av disse var kvinner (84 %), og 14 000 var menn (16 %).
- Andelen enslige minstepensjonister med inntekt under EU60 har økt med 13 prosentpoeng fra 65 prosent i 2011 til 78 prosent i 2021, se figur nedenfor.

Figur 7. Lavinntekt blant alderspensjonister og minstepensjonister* med alderspensjon. EU 60. Andel i prosent 2010 – 2021.

* Fra 2021 endret SSB definisjonen av minstepensjonist. Fram til 2020 var minstepensjonister definert som personer som mottok pensjon på minste pensjonsnivå, eller som mottok særtillegg eller pensjonstillegg. Fra 2021 er definisjonen i utgangspunktet den samme som NAV bruker, men SSB ekskluderer mottakere som er bosatt i utlandet og mottakere på institusjon. Man må minst være 67 år for å kunne defineres som minstepensjonist. For å danne et sammenligningsgrunnlag er derfor kun alderspensjonister 67 år og eldre inkludert i figuren.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Minstepensjon for pensjonister i parforhold

Minstepensjon for gifte/samboende gis etter lav sats, og er 187 801 kroner per år fra 1. mai 2023. Det er 36 540 personer som mottar denne minstepensjonen per juni 2023 (kilde: NAV). Selv om denne minstepensjonen ligger nesten 70 000 kroner lavere enn ensliges minstepensjon, er det enslige som i all hovedsak er definert som å ha lavinntekt. Det skyldes at de som er gift/samboende som regel har en ektefelle/samboer med en større pensjon, noe som gjør at husholdningen samlet sett i mindre grad er under EU60-nivå.

En annen årsak til at færre minstepensjonister i parforhold defineres som å leve med lavinntekt skyldes at i en to-personhusholdning får den første voksne vekt lik 1,0, mens den andre voksne kun vektet med 0,5 (barn har vekt 0,3). Et par trenger ikke dobbelt så høy inntekt, men bare 1,5 ganger så høy inntekt som én enslig for å komme over lavinntektsgrensen. Årsaken er at det forventes stordriftsfordeler ved å bo to sammen. At vektingen av den andre voksne med EU-skalaen bare er 0,5 er imidlertid lavere enn andre skalaer. OECD-skalaen benytter en vekting av andre voksne på 0,7. Garantipensjon for gifte/samboende er på 92,5 prosent av garantipensjonen for aleneboende, noe som implisitt indikerer en langt høyere vekting enn 0,5. Når svært få pensjonistpar defineres med lavinntekt kan altså noe skyldes den lave vekting av den ene voksne i parforholdet når man benytter EU-skalaen. Det kan bidra til å underdrive lavinntektsutfordringene blant pensjonistpar i statistikken.

Pensjonsutvalget foreslår ikke å løfte nivåene på dagens minstepensjon, men vil øke minsteytelsene i takt med lønnsveksten før uttak. Det hjelper imidlertid ikke dagens minstepensjonister som allerede har tatt ut pensjonen.

Vi mener det er en urimelig forskjellsbehandling av årskull som følge av svært ulik størrelse på minsteytelsene for pensjonister i parforhold etter gammelt og nytt pensjonsregelverk. Minsteytelsen er langt lavere for pensjonister i parforhold etter gammelt regelverk, hvor ytelsen per 1. mai 2023 er 187 801 kroner. Etter nytt regelverk gis en garantipensjon etter ordinær sats på 210 418 kroner. I tillegg vil de aller fleste omfattet av nytt regelverk ha opptjening av inntektpensjon på toppen av garantipensjonen. Ifølge NAV hadde 99,7 prosent av alle alderspensjonister født i 1954 eller senere inntektpensjon, per juni 2023, noe som betyr at så godt som alle i disse aldersgruppene har hatt minst ett år med pensjonsopptjening. Det vil si at alle disse også er sikret en høyere samlet pensjon enn bare garantipensjonsbeløpet, *gitt full trygdetid*. Differansen mellom «minstepensjonister i parforhold» med opptjening etter gamle og nye regler er derfor i realiteten enda større enn hva differansen i satsene isolert sett indikerer. Vi mener minste pensjonsnivå lav sats bør fjernes, og at alle som i dag er på denne satsen bør få minste pensjonsnivå etter ordinær sats. Denne satsen ligger per 1. mai 2023 på 217 359 kroner. Det er noe over garantipensjon ordinær sats, men det bør også ligge noe over, da de med garantipensjon som nevnt mottar inntektpensjon i tillegg.

Løft minstepensjon over EU60 og viderefør i nytt regelverk

Pensjonistforbundet ønsker at satsene for minstepensjonen skal løftes over fattigdomsgrensen og at det skal videreføre minstepensjon også i det nye pensjonssystemet, som et supplement til garantipensjonen. I tillegg må den årlige økningen følge lønnsveksten, på linje med de yrkesaktive.

Selv om yngre kull tjener opp inntektpensjon i tillegg til garantipensjon, vil en betydelig andel kunne ende opp med en pensjon under dagens minstepensjon. Det er helt nødvendig at vi setter en grense for hvor lav pensjon det er akseptabelt å motta både nå og i fremtiden, og denne grensen må overstige fattigdomsgrensen. De som får en garantipensjon og inntektpensjon som samlet ligger lavere enn dette, må få et ekstra tillegg.

Etterlattepensjon – gjenlevendefordel

Som etterlatt kan man få et tillegg til alderspensjonen sin, en såkalt gjenlevendefordel. Man arver deler av den avdøde ektefellens pensjon, dersom det gir høyere pensjon enn den man har tjent opp selv.

Tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at om lag 107 000 av de etterlatte alderspensjonistene får høyere pensjon som følge av at alderspensjonen blir beregnet etter særregler for etterlatte. Av disse er 95 prosent kvinner.

- Fra 2024 vil personer født i 1944 og senere ikke få gjenlevendefordelen oppregulert årlig.
- Ingen særregler for etterlatte i ny alderspensjon. Gjenlevendefordelen er fjernet.

SSB skriver i artikkelen [Minstepensjonister i parforhold](#), at gjenlevendeordningene for alderspensjonister bidrar til at flere av minstepensjonistene i parforhold får en inntekt over lavinntekt når de blir aleneboende. SSB skriver avslutningsvis i artikkelen: *Tilleggene i alderspensjonen for gjenlevende gir etter dagens regelverk også en betydelig økning i alderspensjon, noe som ser ut til å løfte flere av de med minste pensjonsnivå over lavinntektsgrensen. I tillegg har mange som går fra parhusholdning til å bli aleneboende en formue som kan bidra til å bedre de økonomiske levekårene.*

Pensjonistforbundet er svært kritiske til at gjenlevendefordelene utfases, og mener at det bør videreføres en form for gjenlevendefordel også for personer med alderspensjon opptjent etter nytt regelverk (kapittel 20 i folketrygdloven). Som SSB skriver bidrar gjenlevendefordelen til å sikre at flere løftes over lavinntektsgrensen. Dersom det ikke videreføres en gjenlevendefordel vil flere, og særlig kvinner, kunne ende opp med en inntekt under fattigdomsgrensen. Dette vil bidra til å øke de økonomiske kjønnsforskjellene blant pensjonister.

Bosituasjon og gjeld

De fleste pensjonister bor hjemme, og i 2022 bodde kun 4 prosent av de over 67 år på institusjon. Andelen blant de 80 år og eldre var 10,6 prosent. Antallet beboere over 80 år på institusjon har imidlertid vært fallende hvert år i perioden 2018 til 2022. Andelen av beboerne på institusjon som er over 80 år har falt fra 67,9 prosent i 2018 til 63,1 prosent i 2022.

Tabell 14: Beboere på institusjon etter alder

	2018	2019	2020	2021	2022
I alt	41 290	41 889	41 071	41 188	41 259
Under 67 år	4 674	4 888	5 402	5 564	5 564
67-79 år	8 579	8 983	8 718	9 133	9 550
80-89 år	16 081	16 020	15 303	15 006	14 932
90 år og over	11 956	11 998	11 648	11 485	11 097
Andel beboere under 67 år:	11,3 %	11,7 %	13,2 %	13,5 %	13,5 %
Andel beboere 67-79 år	20,8 %	21,4 %	21,2 %	22,2 %	23,1 %
Andel beboere 80 år og eldre:	67,9 %	66,9 %	65,6 %	64,3 %	63,1 %

(Kilde: SSB)

Samtidig har andelen av innbyggerne 80 år og eldre som bruker hjemmetjenester blitt redusert, se tabell 11. Andelen av innbyggerne som er 80 år og eldre med institusjonsopphold er redusert fra 12,4 prosent i 2018 til 10,6 prosent i 2022. Tallene indikerer at flere bor hjemme, samtidig som at færre får hjelp av hjemmetjenesten i kommunen der de bor.

Tabell 15: Bruk av hjemmetjenester og institusjonsopphold for innbyggere 80 år og eldre

	2018	2019	2020	2021	2022
Andel innbyggere 80 år og over som bruker hjemmetjenester (prosent)	31,2	30,0	28,9	28,6	27,7
Andel innbyggere 80 år og eldre med institusjonsopphold (prosent)	12,4	12,1	11,4	11,0	10,6

(Kilde: SSB)

Noe av årsaken til nedgangen i andelen innbyggere 80 år og eldre som bor på institusjon skyldes mangel på plasser. Mens antallet institusjonsplasser har gått noe ned i perioden 2018 til 2022, har antallet innbyggere 80 år og eldre økt. Nedgangen i andelen over 80 år på institusjon betyr derfor ikke at behovet for institusjonsopphold har gått ned, men at tilbudet er begrenset som følge av manglende vekst i institusjonsplasser.

Tabell 16: Disponible plasser på helse- og omsorgsinstitusjoner og antall 80 år og eldre

	2018	2019	2020	2021	2022
Helse- og omsorgsinstitusjon - antall disponible plasser	41 791	41 537	41 287	40 935	40 970
Personer 80 år eller eldre	222 752	225 999	230 710	236 407	240 293

Andel alderspensjonister med bostøtte har gått ned.

Antallet alderspensjonister som mottar bostøtte, var 53 prosent lavere i 2022 sammenlignet med 2010. Det har vært en generell vekst i antall alderspensjonister, men antallet minstepensjonister, som dominerer innenfor bostøtten, har gått ned med mer enn 30 000 personer siden 2012. Det er også mange minstepensjonister som har fått en reell økning i pensjonen på grunn av økning i folketrygdens grunnbeløp, og som dermed har mistet retten til bostøtte. (Kilde: Rapporten Bostøtten, Opprydning og forankring, 2022).

Mange minstepensjonister med høye boutgifter som mottar bostøtte har opplevd å miste bostøtten når minste pensjonsnivå fra folketrygden har økt. Det oppleves som at det gis med den ene hånda, og tas med den andre. Et unntak var i 2019, da Stortinget vedtok at minste pensjonsnivå for enslige skulle økes med 4 000 kroner fra 1. september 2019. Samtidig ble det vedtatt at bostøtteregelverket skulle tilpasses slik at denne økningen ikke medførte redusert bostøtte for de berørte pensjonistene.

Vi er redd for at det er et underforbruk av bostøtte, ved at enkelte pensjonister kunne ha mottatt bostøtte, men at de av ulike grunner ikke har søkt om det. Det kan være slik at de minst ressurssterke personene ikke kjenner til bostøtteordningen, eller har vanskeligheter med å søke. Hvor mange dette gjelder kjenner vi ikke til.

Fafo skrev i en rapport fra 2011: *Bostøtten er en rettighetsordning, der husholdninger som tilfredsstillte visse kriterier, har rett til stønaden. Det er likevel grunn til å tro at det er et underforbruk av bostøtte. Brukerne må være orientert om at ordningen er aktuell for dem, og de må ta initiativ til å søke.* (Kilde: Fafo, Nova, *Den norske bostøtten, Effekter av en reform*, 2011)

Gjeld blant pensjonister

Andelen av pensjonistene som har gjeld har vært økende de siste ti årene. I 2012 hadde 49,6 prosent av de 67 år eldre gjeld, mens andelen var økt til 59,8 prosent i 2021.

Tabell 17: Gjeldsutvikling blant eldre

	Antall personer 62-66 år med gjeld	Antall personer 67 år og eldre med gjeld	Andel av befolkningen 67 år og eldre med gjeld	Andel av befolkningen 62-66 år med gjeld	Gjennomsnittlig gjeld for dem med gjeld (kr): 62-66 år	Gjennomsnittlig gjeld for dem med gjeld (kr): 67 år eller eldre
2012	201 440	324 577	49,6 %	70,4 %	658 000	437 700
2013	201 262	351 045	52,1 %	70,0 %	696 000	462 300
2014	202 926	374 545	53,6 %	72,1 %	734 300	485 300
2015	205 451	396 439	54,9 %	73,3 %	771 200	506 700
2016	210 347	419 967	56,4 %	74,9 %	804 400	530 600
2017	211 705	439 267	57,3 %	74,8 %	849 600	547 900
2018	216 555	457 382	58,2 %	75,6 %	888 100	569 100
2019	219 699	477 397	59,3 %	75,0 %	917 800	587 400
2020	218 292	488 483	59,0 %	73,8 %	953 100	609 700
2021	220 509	508 215	59,8 %	73,6 %	968 600	616 700

Kilde: SSB

Per 2021 var gjennomsnittlig gjeld 616 700 kroner blant dem 67 år og eldre med gjeld. Fordelingen av gjelden er imidlertid ujevnt fordelt. Blant de 508 215 personene 67 år og eldre med gjeld i 2021, så hadde om lag 203 000 personer en gjeld på under 100 000 kroner, med et gjennomsnitt på kun 18 930 kroner i gjeld. Om lag 200 000 personer har mellom 100 000 og 1 million i gjeld. Og 105 000 personer hadde en gjeld på 1 million kroner eller mer, hvorav 35 000 personer har mer enn 2 millioner kroner i gjeld. Blant de 35 000 personene med en gjeld over 2 millioner kroner var gjennomsnittlig gjeld om lag 3,5 millioner kroner. Et stigende rentenivå den siste tiden gir en økt økonomisk belastning for alderspensjonister med gjeld.

Sept
2023

Pensjonistforbundet

Pensjonisters levekår 2023

Pensjonistforbundet

Torggata 15, 0181 Oslo

www.pensjonistforbundet.no
